

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Ի Զ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Դ Ե Ն Դ Ի Ո Յ

Ը Ն Կ Ե Ը Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ա Ր Ը Ա Ր Ո Ւ Ն Ե Ա Ն

1813.

16. 17. 18. Մ Ա Յ Ի Ս.

Դ Ն Կ Ի Լ Դ Ե Ռ Ի Ա.

Լեզու. 6 Մայիս:

Լիրաւիք որքէն կէտարժան ատեն Խնկիւղն Թագաւորին աղանձ՝ որ է հիմախման կառավարը Խնկիւղէոսայի. Վնտորէն խաւար առու Թէ Թագաւորին քիւղն հիւսնդացերէ գիւղաւորքիմը վախէ. առ զի պոճանքին պարագան կըպատմըլի առ հեռեւեալ կերպով:

Կար մէկ կընկիւղն Թագաւորին պալատին մէջը՝ որուն անունը կըկոչէր Տափեթօրդ. և էր ոգնականը Ճերմակեղէն զգեստնէ. որուն վրայ եղած պալատաւոր խալմուռին՝ որուն անունը էր Ռիւլէ. առ կընկիւղն ծնած էր Թագաւորին պալատին մէջը. և հիմայ է Յոսարժան. միշտ առ պալատին մէջը կէտըլէր կրէն մօրը հետ՝ որ էր Թագաւորին ծառայողն իրան կարգին մէջ: Առ կընկիւղն էրէն հէնձուլմէ Ժամանակը խնկիւղնէր.

բայց վերջէր կերնար Թէ անցերը բոլորովն. տոկէա շատ անգամ ստատիկ կերպով կըմաղձուէր ալ. կիրակի օրքէ յանկարծակի խելքը դնաց վրայէն ու սառնակ կատարէր. առ կընկիւղն գիւղերնէրը կըպատկէր մէկ արտարակիմը մէջ՝ որ էր Թագաւորին պալատը. խուցին վրայ: Առ հալը էին մօտերը Թագաւորին արթնցաւորունն մէկ ստատիկ կրէն գոռն ըսկէ. Կա՛ծ գընըրդէմը. առ չամախմային հետը կար մէկ ստատիկ պատալու ձայնիմայ՝ որ օգնութիւն կըկանցէր կրէն մեծ վընտմե. որուն Խնկիւղէոսայի Թագաւորին: Թագաւորին պալատը խուցը սնէր 2 գոռ մէ. քէմէջ. առ խնկիւղն կընկիւղն վաղերէ մը նալու Թագաւորին խուցը, բայց դուռնէրը դուց ըլլալով՝ սկսաւ զօռ ընել քանալու համար առ գաւանըրը, և այնչափ ուժ տըր վառ որ առջի գոռը կտարէր ու դեռին ձգէր: Վաղէջ մէկալ դուռնը վրայ ու սկսաւ ան գոռնալ զօռ ընել կտարէրու քանալու համար, և այնչափ աշխատեցաւ որ մօտ էր հէ.

հէմէն կոտորելու աս դուռնալ: Աս միջոցիս Պէքէնտօնի խաթունը որ էր թագուհին սենեկապետը և կրպակէր թագուհին խուցը, բացաւ դուռը. աս խենթեցած կընկը սկսաւ զասիկա հրել ծեծել որպէս զի իրեն գիմացէն վըռնտէ ու մանայ թագուհին քով. աս խենթ կընկը ունէր ձեռքը մէկ նամակմը և կուզէր թագուհին տալ: Պէքէնտօնի խաթունը 20 մինութի չափ էր և քիչ ըրաւ զասիկա խուցին առջևը, և մէկ կողմէն կրկանէր զանգակները որ օգնութի հասնին արգելելու համար աս խենթը որ ներս չմտնայ. աս զանգակներուն ձայները լսելին ծառայները ու հասաւ հոն մէկ ծառայ մը, մէջմընալ սուրհանդակ՝ ու բռնեցին աս խենթը. ետքը Վէլլիս բժիշկին հրաժանութիւն տուաւ մէկ բօստոյի առաւայտմը մէջ ու խրկեցին Հօսթօմ, և հոն խենթերուն տեղը դրին: (Մօնթօն:)

Ս Պ Ա Ն Ի Ա.

Առաջին. 17 Ապրիլ:

Համապօրթի Ռէ Ռոզմէն՝ որ իւրիւր Աւստրալիայի Տոմօն պատերազմի մէջ պարտուեցին, որոն մէջ ինքնուրոյնէ մէջ պարտուեցին:

ՄԵ ՓԵՐԵՊԱՅՈՒՄ 17 Ապրիլ 1813:

Շատ ժամանակէն պէրի ինկիլիզներուն պատրաստութիւնը, և Սպանիոյցիներուն շարունակ ամէնը մէկ տեղ ժողովելի, և աստիկն անդին օգնուի հասնիլը ասոնց, ինծի կիմացնէին թէ կրպտորատուին կոր ասոնք մէկ մեծ պատերազմմը ընելու համար մէջէ հետ. անոր համար եսալ Սպրիլի 11ին որոշեցի երթալ Փուէնթէին վրայ 17 հետեւի զօրքերու սրագալիսնով ու 12 թօփով: Քիտիէ Հարիսքէին ալ հրամայեցի որ զարնովի Էլիօին դուռդին հետ Իէքլային մէջ. աս թշնամեաց դուռդը կը բացուի 6 հազար հոգիէ:

Աս փօնթէն առաւօտեան դէմ արեգակը ելաւը ասեմները հասաւ աս քաղքիս առջևը, թշնամները մեղի դէմ գընկով անցան քաղքիս չորս կողմէն ու գնացին ասպաւինեցան մէկ ժայռուտ խաչաւի տեղ

մը, հասան մերոնք ասոնց ետեւէն ու հոն տեղը զարնովեցան սաստիկ մէկ զմէկու հետ. թշնամները ալէկ դէմ գրին մեղի, բայց մեր զօրքերուն կը տրիճութիւն յաղթեց աւսոնց, ու վառեց. աս միջոցիս հոսար ըսված ձիաւորները առաջ անցան ու սկսան կըրակ ընել թշնամներուն վրայ. աս դուռդը առջի բերանը յաղթեցաւ թշնամներէն, բայց շուտով հասաւ ասոնց օգնուիլ թի մէկ դուռդմը վիշապ ըսված ձիաւորներու, ու նորէն ետ դարձաւ, և այնպէս սաստիկ կըրակ ըրաւ թշնամներուն վրայ՝ որ շատ պաղ-գալիսններ ցրուէին ետև, 900 հոգիալ գերի բռնեց: Այստեղները երբոր կրիսիսէին, մէկ ուրիշ դուռդմը մեղմէ ասոնց ետեւէն ինկաւ, ու քեց զասոնք 6 միջոց տեղ: Աս պատերազմիս մէջ ամէն բռնոված գերիներուն թիւը կը հասնէր 1500 զինուոր, 68 օֆիցիալ, մէկ ճէնէնալմը, ու մէկ պայրախ. ասոնցմէ զատ մեռան 3 հարիւր հոգի, ու 2 հարիւր հոգիալ վերաւորվեցաւ:

Ըմբռնալուսէս աս փառաւոր յաղթութիւնը՝ երթալ ըսկայ ես դէպ 'ի Վիլլէնա 10 պաղ-գալիսնով, ու մէկ զբահաւոր դուռդով. Մարրաի ու Էլիօ Սպանիոյցիներուն ճէնէնալները՝ մէկ ինկիլիզի ձիաւոր դուռդովմը որ կը բացուի 1000 հոգիէ, կ'ի Սիկիլեայի թագաւորին պահապան ըսված դուռդով, քիտիէ հետեւիով ու մէկ քանի թօփերով, ուղեցին զիս պաշարի, ասոնց վրայ վաղեց Հաբերթ ճէնէնալը՝ երբոր 400 զբահաւոր զօրաց դուռդը կը ճակատէր բանակին աջ կողմը. ասոնք պատերազմ ընէին ետև տեսայ որ թշնամները ետ քաշվեցան ու մտան Վիլլա, և գոցվեցան դուռները, մէկ քանիմը կիւլլէով կոտորեցին ու դետինը ձգեցինք աս քաղքիս դուռները, թշնամին ետ քաշվեցաւ դէպ 'ի Պիար ու Սաքս. երբոր քաղքը մըտային մէկ սաստիկ կըրակմը ըրին բերդէն մեր վրայ, շուտով հրամայեցի Էլ թիմէ զօրապետին որ զարնովի աս թշնամներուն հետ՝ իրեն դուռդին մէկ պաղ-գալիսով, Տիւրօ զինուորական ճարտարապետին ալ հրամայեցի որ ճամբաներուն մէջը շինէ արգելներ որպէս զի թշնամները չկըրնան փախիլ, և աս կորագործութիւնները շուտով լըմընցաւ:

Ամիսու 2 ին աս բերդին մէջը հրամայեց զը

ղը սաստիկ նեղը մտած ուզէց անձնատուր
ըլլալ մեղի՝ առանց պատերազմ ընելու, ես
ալ հաւանեցայ ասոնց. բերդէն դուրս ելան
հաղար զինուոր, 34 օֆֆիշիալ, մէկ զօրաւ
պետմը ու մէյմընալ դրօշակ. Ինկիլիզները
կըտեմային Պիարէն՝ ասոնց Վիլնային բեր-
դէն ելլալը, բայց չի համարձակեցան օգ-
նութի հասնելու ասոնց: Ճէնէնալ Հա-
բերթը դնաց աս Ինկիլիզներուն դէմ ու
վառստեց զասոնք ալ իրենց կեցած տեղե-
րէն: Աս միջոցիս մէջ տեսայ որ Թշնամին
ճակատած կեցերէ մէկ քանի բարձր տեղե-
րուն վրայ, ասոնց մէջ տեղերը Թօփերալ
կար:

Հաբերթ Ճէնէնալին հրամանովը Կուլ-
լըման զօրապետը Փրանսըղներուն կողմէն
600 հոգիով գնաց վեր ելլալու համար ան
բարձր տեղերը, ուրտեղոր կըկենար Թշնամ
այ բոնակին ալ Թեւը, հասաւ հոն ու պա-
տերազմով վըրնտեց ան տեղերէն՝ երբոր
Փրանսըղներուն ուրիշ գունդերը կըզար-
նըվէինկորնէ Ինկիլիզներուն հետ. առջի
բերանը աս գունդը որ պատերազմ կընէր
Ինկիլիզներուն հետ՝ քիչմը տկարացաւ,
բայց երբոր օգնութի հասաւ 14 երորդ-
խումբը, յաղթեց Թշնամիներուն փառաւո-
րապէս: Ինկիլիզները ամմէն դիպեալ քաշ-
վեցան, և հաղիւ Թէ ասոնք նորէն կար-
գաւորվեցան. կէնէ վըմանին վազեցինք ու
ջարդուբուրդ ըրած աստիս անդին յըրուե-
ցինք. հարկի հոգիի չտի գերի բռնեցինք
ու 2 կտոր ալ Թօփ: Փախազղներուն ետեւէն
ինկանք ու քշեցինք մինչև որ գիւրը վրայ
հասաւ: Ինկիլիզները մտան իրենց պատ-
նէշներուն ու Քաթթալային ամրոցներուն
մէջը. գրի պահպանութե համար Պիարին
գունդներուն գիմացը ան 10 ը պադգալիւ-
նը որ աս փառաւոր պատերազմը ըմբն-
ցուցին, և ես ալ որոշեցի որ երթամ Քու-
բար:

Էրթէսի օրը իմացայ՝ Թէ աս սպստամբ
ներէն խէջը բազմութի կըկենան Քաս-
թալային Լեռներուն վրայ, խրկեցի ասոնց
վրայ մէկ գունդմը. ասոնք մէկ սաստիկ
պատերազմը ընեցէն ետեւ անտեղերէն ալ
վըտեցին զանոնք: Աս պատերազմի մէջը
միայն մէկ պադգալիւնմը Ինկիլիզի յանդգ-
նեցաւ առաջ գալ ու զարնել մեր բանա-
կին ձախ Թեւը, բայց ես չուամը խրկեցի
Մէկեր զօրապետը 16 երդ պադգալիւնով

որնոր դնաց կըորիճուէ զարկաւ ու վըռն-
տեց աս գունդը: աս զարնըվելուն մէջը
Լաբրուա Կուանթիէններուն զօրապետը
Փրանսըղին կողմէն՝ իրեն ձեռքովը զարկաւ
ըսպաննեց աս Ինկիլիզներուն պադգալիւ-
նին հրամայող օֆֆիշիալը. երբոր գիւրը
վր հասաւ մտան Ինկիլիզները իրենց պատ-
նէշներուն մէջը, ես ալ մտայ Պիար ու
Վիլէնա:

Աս 11 ին, 12 ին, 13 ին եղած պատե-
րազմներուն մէջը բռնըվեցաւ գերի Թշնա-
միներէն 2700 զինուոր, 114 ալ օֆֆիշիալ,
և 9 հարկը հոգիէն աւելի ալ սպանվե-
ցան պատերազմին մէջ. ասոնցմէ զատ ան-
ոնք 1 դրօշակ, 2 կտորալ Թօփ: Վերջի
օրը 4 պադգալիւն Հարրիսքէ Ճէնէնալին
գունդէն՝ ձգեցի Վիլէնային մէջ Սաքին
պահպանուէր համար, աս 4 պադգալիւնը
զարնըվերէն 16 պադգալիւնի հետ: 11 հա-
ղարալ Փրանսըղին կողմէն պատրաստըվե-
ցաւ զարնըվելու համար 40 հաղար Ինկի-
լիզի գունդիւն հետ. Թշնամին միշտ կըփախ-
էր մեր ձիաւորներէն, ու միշտ կըզուշա-
նար սուր սուրի գալու: Մեղմէ ինկաւ բո-
լոր 8 հարկը հոգի, մեռաւ Աւաօթ զօրա-
պետը, Քօլսուն և Հէրրէնպէրթ զօրապետ
ներնալ սաստիկ վերաւորվեցան, ասոնցմէ
զատ 41 հոգիալ գերի ինկան Թշնամիներ-
րուն ձեռքը:

Ես ամուս 14 ին՝ Վիլէնային բերդը
հաւան հանեցէն ետեւ, դնացի Քուբար իմ
առջի տեղս, առանց ետեւէս գալու մէկ
ձիաւորմը Թշնամիներէն:

Ճառայ քո ևն ևն.

Հասարակաւ. Աւստրիական Տուքա:
(Մօնիթօռ):

Փ Ր Ա Ն Ս Ա.

Փառեւ. 10 Մայիս:

Պայտուհին՝ կառավարը Փրանսայու, ա-
ռաւ աս հետեւեալ խաղարները բանակէն՝
մայիսի 5 ին իրիկան դէմ:

Ամուս 5 ին իգալիայի Փոխարքան ա-
ռաւօտեան սահաթը 9 ին, հասաւ Վոլդի-
ձին դիմացը, հոստեղը անցնելու կամուր-
ջը Մոսկովները փըցուցերէն՝ ու անդիկ
կող

կողմէն մէկ քանի հետեւակներու, ձիաւորներու գունդերով, և մէկ քանի կոորթօփով կըսաշտպանէին գետը, և թող չէին իտար Ֆրանսիացիներուն անցնիլ մէկալ կողմը։ Ի գալիս փոխադրան երբոր տեսաւ թէ ասիկց անցնիլ չըլլար, գնաց անցաւ գետը մէկ ուրիշ տեղէն ու հասաւ Քովքօ ըս. ված գետը, հոնտեղը պատնէշներ չինել տը վաւ ու շարեց 20 կոորթօփ. աս բանս երբոր տեսան Մոսկովները, շուտը կօլ գիւծ քաղաքը սարսկեցին ու փախան դնացին։ Փոխադրան իրեն գունդովը ետեւնուն ինկաւ։ Աս փախող գունդը Պուշկովներուն բանակին կաորներ, և կըբաղկանար 20 կիմ 25 հազար հոգիէ. ասոնց կէսը գնացին գէպ 'ի Լէիոնիկ, ու կէսնալ գէպ 'ի Վէրատօրֆ։

Երբոր աս մէկ մասը Պուշկովն զորաց հասաւ Վերատօրֆ, միացաւ մէկ Մոսկովն գունդին հետ որ կըկենար հոնտեղը։ Աս գունդը էր Միլօրիատովիք Մոսկովն ճէնէնալին հրամանին տակը, և կըբաղկանար 8 հազար հոգիէ. աս գունդը մայիսի շին եղած պատերազմին ան ատենը հասաւ երբոր պատերազմը լըմննալու վրայ էր, անոր համար չիկրցաւ մտնալ պատերազմին մէջ. հասան ասոնց ետեւէն Ֆրանսիացիները, բայց կըսաշտպանէին որ հասնի իրենց նորէն օգնուիլ, և երբոր հասաւ ու միացաւ ասոնց հետ 36 երդ գունդը, շուտը փոխարքան հրամայեց թարանթօի Տուքային որ աւանու 2 խումբ իրեն հետը ու վանտէ Մոսկովները իրենց կեցած տեղերէն. դարնը վեցան մէկզմէկու հետ, ու շատ մարդ զայ եղաւ 2 կողմէն ալ, բայց վերջապէս Ֆրանսիացիները վրայ ելան ու փախուցին Մոսկովները ու Պուշկովները գէպ 'ի Հարթա. աս պատերազմին մէջ վերաւորվեցաւ Ֆրանսիացիներէն 600 հոգիի չափ, բայց Ֆրանսիացիներնալ անոնցմէ գերի բռնեցին հազար հոգիի չափ։ Մոսկովը աս պատերազմին մէջ կորսնցուց 2 հազար հոգի։

Պէտքնանալ Ֆրանսիացիներէն ճէնէնալը հասաւ Ռօքհիլդ, հոստեղը բռնեց մէկ քանի Մոսկովն հիւանդներու ու վերաւորվածներու խումբ. ասոնցմէ զատ զըստաւ խէլ

մընալ կահ կարասի զինուորներու. աս Ռօքհիլդ գետը պատկերէն մէկ գիւղերմը Ալեքսանդր Մոսկովին կայսրը ու Պուշկովն թագաւորը։

Ֆրանսիացի տանապետմը որ գերի բռնը վերէր ամուռ 2 ին եղած պատերազմին մէջ, փախաւ Մոսկովներուն ձեռքէն. ասիկա պատմեց թէ Մոսկովները շատ բան կորսնցուցերէն պատերազմին մէջ, և խիստ խառնափնդոր կերպով էա քաղերէն. աս ալ պատմեց թէ 2 ի եղած պատերազմին, Մոսկովները ու Պուշկովները իրենց գրօշակները տարեր պահերէն էպէլ զըբերուն խումբին մէջ, ասոր համար Ֆրանսիացիները աս պատերազմին մէջը Մոսկովներէն չէն կըրցած գրօշակը առնել. պատմեց թէ Ֆրանսիացիներէն 102 հոգի գերի բռնը վերէ, որոնց մէջը կայ եղեր 4 օֆիցիալ։ Պուշկովները խիստ անողորմաբար վարերէն Ֆրանսիացի գերիներուն հետ. վասն զի 2 հոգի Ֆրանսիացի գերիներէն սաստիկ հոգնած ըլլալով երբոր չէին կըրնար դալել իրենց հետ երթալու համար, բռնեք մորթերէն զասոնք։

Մօքային Բրինժիքէն գնաց գէպ 'ի Էլ պա գետը խալըսելու համար թահիլման ճէնէնալը որ պաշարված էր Մոսկովներէն թառկաւուն բերդին մէջը։ Շատ գերիներ կըպատմէն թէ Ալեքսանդր Մոսկովին կայսրը տեսնելով թէ կըկորսնցուցնէ կոր պատերազմը վաղեյ մտաւ պատերազմին մէջը, աստիս կըվաղէր անդին կըվաղէր սիրտ տալու համար իրեն զինուորներուն ընելով դօքադի քեզ քեանամ. անքի հեք. աս գերիներուն պատմածին կէօրէ վերաւորվերէ Պուշկովն Պուշկովն ճէնէնալը, ասիկց զատ 5 ճէնէնալ ալ վերաւորվերէ։

Կըդրվի Լեմպեկի Ապրիլի 20 ին թէ Ռաթհ Մոսկովին ճէնէնալը թէպա կեցերէ ծամօք բերդին չորս կողմը, բայց չեկրնար խիստ կերպով պաշարել, վասն զի բաւական զօրք ու թօփեր չունի։ Հօք Ֆրանսիացիներէն ճէնէնալը կըպաշտպանէ աս բերդը 4 հազար հոգիով։

(Օրագր. փախուստ։)

Աս գործքն որ է պատմութիւն հիմակվան ատենիս, տանըհինկ օրը մէյմը կըսալի,
ԻՎԵՆԵՏԻԿ ԻՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ։